

NÁLEZY BRATISLAVSKÝCH KELTSKÝCH MINCÍ NA MORAVĚ

JIŘÍ MILITKÝ

ABSTRACT: Coins issued at the Bratislava oppidum, including the tetradrachms of the Biatec group, hemidrachms of the Simmering type and the parallel gold denominations, have received wide attention recently. Today, the Bratislava coins found in Moravia are represented with total of 18 coins from ten hoards, tetradrachms and hemidrachms being present in the ratio 7 to 11. However, this statistics has increased due to four tetradrachms found in Brumov-Bylnice. Apparently, the archaeological and numismatical research should pay more attention to the character of the currency imported from the Bratislava oppidum to the territory of today's Czech Republic at the end of the La Tene Period (LT D1b-D2 horizon). Such finds bring a new insight into the long distance contacts with the Middle Danube region.

KEY WORDS: Celtic coins, Moravia, Bratislava, Biatec, Simmering, imports.

Nálezy bratislavských keltských mincí na Moravě, tetradrachem skupiny Biatec a hemidrachem typu Simmering, reprezentují zatím jen málo poznané téma. Do nedávné doby zde byly jejich nálezy dosti vzácné.¹ Jde však o velmi důležitou skupinu ražeb, dokládající styky Moravy s regionem středního Podunají. Zároveň se jedná i o významnou chronologickou oporu, neboť tyto ražby pocházejí z posledních desetiletí trvání samostatného keltského osídlení v oblasti na sever od Dunaje, kde reprezentují nejmladší archeologický horizont (LT D1b-D2).

Tento příspěvek si neklade za cíl danou problematiku zpracovat vyčerpávajícím způsobem, neboť je zřejmé, že v rámci nového nálezového materiálu může existovat řada dosud nepublikovaných exemplářů, a to zvláště z privátních prospekci s detektory kovů, ale i ve veřejných sbírkových či výzkumných institucích. V každém případě však zde shromážděné nálezy zřetelně ukazují na poměrně intenzivní pronikání těchto mincí na Moravu a lze předpokládat, že se zde jejich počet v budoucnu ještě značně rozhojní.

Katalog nálezů

1. BRUMOV-BYLNICE (okr. Zlín)

Doposud jediný hromadný nález tetradrachem skupiny Biatec na Moravě pochází z Brumova-Bylnice,² který do literatury uvedl Josef Skutil.³ V jeho publikaci jsou zaznamenány nálezové okolnosti a také popis jednotlivých mincí, avšak bez vyobrazení. Tuto zprávu převzaly také pozdější soupisy keltských mincí z moravského území.⁴ Vzhledem k tomu, že jde o depot značného numismaticko-archeologického významu, je vhodné jej revidovat a zasadit jej do širších souvislostí.

¹ KOLNÍKOVÁ 1998, 28.

² Město Brumov-Bylnice vzniklo v roce 1965, čemuž v roce 1964 předcházelo sloučení dříve samostatných obcí Brumov a Bylnice. Katastrálně jde však i dnes o dvě samostatná území.

³ SKUTIL 1938, 95.

⁴ NÁLEZY I/1, 71, č. 146; KOLNÍKOVÁ 1966, 26; KOLNÍKOVÁ 1998, 28; ČIŽMÁROVÁ 2004, 154.

ZLATÉ A STŘÍBRNÉ MINCE DOBY STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ NA MORAVĚ - NOVÉ OBJEVY I REVIZE NÁLEZOVÉHO FONDU¹

TOMÁŠ ZEMAN

ABSTRACT: Currently known collection of gold and silver ancient coins from the Migration Period at Moravia was enlarged almost more than quarter thanks to increased activity of the amateur public in the field of surface prospection with the metall detectors in the various archaeological localities. The analysis of this fund indicated relatively periodical delivery of the Roman coinings to the end of 5th century to Moravia and shown the slightly increased popularity of the nominals of Byzantine emperor Iustinianus I. in the time of dominion the Langobards over the southern part of Moravia.

KEY WORDS: South Moravia, Migration Period, surface finds, solidus, tremissis, siliqua, subaerat, Valentinianus III., Theodosius II., Iustinianus I., Ostrogoths.

Moravské spektrum náleзовých zlatých a stříbrných mincí doby stěhování národů bylo nedávno rozšířeno o několik nových exemplářů, které byly získány povrchovou prospekci pomocí detektoru kovů a spolu s kompletními náleзовými okolnostmi poskytnuty autorovi ke standardní dokumentaci a odbornému vyhodnocení. Tyto objevy zároveň vyvolaly podnět k hlubší revizi stávajícího fondu pozdně římských ražeb z cenných kovů s doplněním zatím opomíjeného zdroje – neprofesionálních nálezů, které však bohužel zůstávají deponovány v soukromých sbírkách nálezců.

Obecně, s ohledem na jejich malý počet, patří zlaté nebo stříbrné mincovní nálezy doby stěhování národů na Moravě stále k poměrně neznámým tématům numismatického i archeologického bádání. Posledního souborného numismatického zpracování se dočkaly v 60. letech 20. století² s drobným doplněním v 80. letech J. Sejbalem ml.³ Jejich náleзовý stav se do současnosti výrazně nezměnil, jak potvrdila nedávná revize J. Militkého formou přehledové konferenční studie k datu 2007⁴ nebo v podobě rozšířeného exkurzu v souvislosti s monografickým zpracováním českých nálezů.⁵ Naopak depoty či hromadné nálezy bronzových či měděných nominálů, složené převážně z drobných pozdně antických mincí konstantinovské dynastie a ukončené ražbou některého z panovníků počátečního období doby stěhování národů (Valentinianus I. až Honorius), které byly

- 1 Studie vznikla na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem vnitra (DRKVO, MK000094862).
- 2 Nemeškalová-Jiroudková, Zdenka: Římské zlaté mince na Moravě v době tzv. stěhování národů. Moravské numismatické zprávy 9, 1962, s. 5-14.
- 3 Sejbal ml., Jiří: Dopusud nepublikované nálezy zlatých římských mincí z Moravy, Numismatické listy XLI/4, 1986, s. 97-100.
- 4 Militký, Jiří: Finds of the Early Byzantine Coins of the 6th and the 7th century in the Territory of the Czech Republic. In: M. Wołoszyn (ed.): Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th Century. Moravia Magna. Seria Polona, Vol. III. Kraków 2009, s. 378-381, Tab. 2-3.
- 5 Militký, Jiří: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. století před Kristem až 7. století po Kristu). Komentovaný katalog náleзовého fondu. Praha 2013, s. 73-78, Tab. 43-45.

DVA MORAVSKÉ RANĚ STŘEDOVĚKÉ DENÁROVÉ NÁLEZY V ZRCADLE RUKOPISNÝCH POZNÁMEK EMANUELA MIKŠE

JIŘÍ LUKAS – MIROSLAV JANATA

ABSTRACT: Descriptions of two Moravian denarius finds unearthed in Hlína in 1865 and in Ivančice in 1861 (both sites in the district Brno-surroundings) according to manuscripts of the important Czech numismatist Emanuel Mikš (1821–1900). Their composition represents the first irrefutable proof of minting of Moravian appanage princes in the second half of the 11th century.

KEY WORDS: Emanuel Mikš, Moravia, denier, find.

V roce 1870 vyšel na stránkách časopisu *Berliner Blätter für Münz-, Siegel und Wappenkunde* článek významného moravského numismatika Franze Kupida, věnovaný popisu dvou moravských denárových nálezů, odkrytých v roce 1865 v Hlíně a v roce 1861 v Ivančicích (obě lokality dnes v okr. Brno-venkov).¹ Z údajů uvedených v Kupidově studii čerpali při popisu obou nálezových souborů následující generace českých i moravských badatelů a jejich typologické složení se stalo pevnou oporou při vytváření chronologické soustavy moravského mincovnictví druhé poloviny 11. století. Vzhledem k okolnosti, že se ani jeden z nálezů nezachoval, není bez zajímavosti si připomenout dosud publikované údaje, prověřit úplnost Kupidem prezentovaných popisů obou nálezů a srovnat je s novými, dosud nezveřejněnými prameny písemné povahy.

Následující studie čerpá z rukopisných poznámek významného pražského sběratele a numismatika Emanuela Mikše (1821–1900), uložených dnes ve sbírkových fondech numismatického oddělení Národního muzea v Praze.² V rámci své sběratelské činnosti se E. Mikš věnoval rovněž shromažďování informací o raně středověkých mincovních nálezích, z nichž některé publikoval na stránkách časopisu *Wiener numismatische Monatshefte*. Z jím pořizovaných podrobných rukopisných popisů více než dvaceti nálezových celků, odkrytých v průběhu 50.–80. let 19. století v Čechách a na Moravě, čerpali své znalosti nejvýznamnější osobnosti české numismatiky konce 19. století – Eduard Fiala a Josef Smolík.³ V rámci souboru dosud nezveřejněných rukopisných poznámek E. Mikše se nalézají rovněž popisy obou shora uvedených moravských denárových nálezů, kterým jsou věnovány následující řádky.

1 Kupido, Franz: *Die beiden Eibenschitzer Funde und das Münzrecht der mährischen Fürsten im 11. Jahrhundert*. *Berliner Blätter für Münz-, Siegel und Wappenkunde* V., 1870, s. 129–151, tab. LIX.

2 Emanuel Mikš se profesně zabýval bankovní a směnářskou činností pod firmou Kryštof Gruss – Praha, Uhelný trh 513-I. Byl amatérským archeologem a vybudoval rozsáhlou numismatickou sbírku. V 50. a 60. letech 19. století byl členem sdružení *Verein für Numismatik* v Praze. Soubor jeho rukopisných poznámek v rozsahu 46 listů získalo Numismatické odd. Národního muzea v Praze z pozůstalosti jeho vnuka Otakara Mikše (1894–1948) v roce 1954 (př. č. 26/1954).

3 Mimořádný význam z hlediska dnešního bádání spočívá v autenticitě jeho záznamů, založených na podrobné znalosti a studiu ucelených nálezových souborů nebo jejich převážných částí, často zakoupených či jinak získaných do jeho numismatické sbírky.

SIEDEMNASTWIECZNY SKARB DROBNYCH MONET Z BRZEGU

PAWEŁ MILEJSKI

*Dział Numizmatyczny
Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu*

ABSTRACT: In the collection of the Numismatic Department of the National Ossoliński Institute in Wrocław, there is a modern hoard consist of 36 coins. It was found in 1971 in Brzeg (Opole Voivodeship). It consists of small coins - groeschels and kreutzers - from the 1st third of the 17th century. It is exclusively Silesian and Bohemian Habsburg coins. The *terminus post quem* of this hoard is set by a Silesian three-kreutzer from 1632 minted in Wrocław and Moravian three-kreutzer minted in Olomouc.

KEY WORDS: Bohemian Lands, Kipper coin, 17th century, hoard i kreutzers.

Jednym z najważniejszych wydarzeń XVII była wojna trzydziestoletnia (1618–1648). Wydarzenie to wstrząsnęło praktycznie całą Europą, a konflikt na tle religijnym pozwolił Habsburgom umocnić władzę cesarską oraz jedność polityczną Rzeszy. Niestety, nieustająca wojna spowodowała poważne szkody w niektórych dużych ośrodkach miejskich, taki jak Magdeburg, Bamberg, Marburg, Pirna czy Praga. Zahamowało to rozwój handlu oraz spowodowało kryzys przemysłowy¹. Długotrwały czas niepokoju powodował, że ludzie bardzo chętnie deponowali swoje dobra w ziemi, w celu ukrycia ich przed nieprzyjacielem. W ten sposób powstało wiele znalezisk gromadnych, które często nie zostały podjęte przez ich właścicieli. Dzięki takiemu obrotowi wydarzeń do naszych czasów przetrwały relikwii tamtych czasów, które są „żywym“ świadectwem jakie monety cyrkulowały w obiegu monetarnym w I. tercji XVII wieku.

Jednym z takich skarbów jest znalezisko gromadne odkryte w 1971 roku w Brzegu (pow. grodzki, woj. opolskie), zakupione przez ówczesny Dział Numizmatyczno-Sfragistyczny Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Niestety nie posiadamy więcej informacji na temat okoliczności znalezienia tego depozytu. Nie znamy dokładnego miejsca zalegania tego skarbu, nie wiemy jakie było zabezpieczenie dla monet oraz czy zakupiony przez Ossolineum skarb stanowi całość depozytu, czy jedynie jego fragment. Zakładać jednak możemy, że jest to kompletne znalezisko, których z tego czasu ze Śląska znamy wiele. Interesujący jest fakt, że depozyt ten nie funkcjonuje na razie w literaturze. Nie ma na jego temat żadnej, choćby krótkiej wzmianki o znalezisku. Skarb ten nie został również uwzględniony w inwentarzach nowożytnych znalezisk numizmatycznych z terenu Polski, w których zebranych jest ponad dwa tysiące depozytów². Analizowane znalezisko składa się z 36 monet, a wszystkie są emisjami dwóch władców z dynastii Habsburgów – Ferdynanda II (1619–1637) oraz Ferdynanda III (1627–1657). Trzon stanowią śląskie monety pierwszego

1 Wilson, Peter H.: *Wojna Trzydziestoletnia 1618–1648. Tragedia Europy*, Oświęcim 2017, s. 764–766.

2 Męcłewska, Marta-Mikołajczyk, Andrzej: *Skarby monet z lat 1500–1649 na obszarze PRL. Inwentarz*, Warszawa 1983; Męcłewska, Marta-Mikołajczyk, Andrzej: *Skarby monet z lat 1650–1944 na obszarze Polski. Inwentarz II*, Warszawa 1991.

HROMADNÝ NÁLEZ MINCÍ ZE 17. STOLETÍ ZE SENETÁŘOVA

DAGMAR GROSSMANNOVÁ¹ - MAREK NOVÁK

ABSTRACT: The hoard was unearthed in 2020 in the woods near the forest road on the left bank of the Krasovský brook on the cadastre of the village Senetářov (distr. Blansko, South Moravian Region). The mass find contained 72 small silver coins mostly from Czech and Austrian lands, there are also some Polish and German coins. The find is dated to the end of the Thirty Years' War.

KEY WORDS: Moravia, hoard, coins, 17th century, Thirty Years War.

Nálezové okolnosti

Dne 6. června 2020 prováděl spolupracovník Muzea Blanenska J. Průcha průzkum detektorem kovů v lese nedaleko polní trati „U kříže“ na k. ú. obce Senetářov (okr. Blansko, Jihomoravský kraj). Nedaleko lesní cesty vedoucí po levém břehu Krasovského potoka objevil zpočátku několik jednotlivých stříbrných mincí, jež ho následně dovedly k objevu hromadného nálezů celkem 72 stříbrných mincí.² Místa nálezů jednotlivých mincí i celé koncentrace ihned označil a kontaktoval místního archeologa z Muzea Blanenska. Jelikož se archeolog nemohl na místo nálezů ihned dostavit, dohodli se spolu, že mince zajistí a archeolog provede terénní dokumentaci dodatečně. Došlo k ní o tři dny později (9. června 2020). Místo nálezů se nacházelo v rovinatém hustě zalesněném terénu. Mince byly uloženy mělce v hloubce 10–20 cm, avšak vždy již ve světle šedém lesním podloží (obr. 1). Pravděpodobně díky hustému kořenovému systému byly roztahány na ploše cca 7 × 6 m (obr. 2), přičemž největší koncentrace se nacházela mezi dvěma stromy na ploše cca 1,15 × 1 m (obr. 3). Zde byla nalezena převážná většina souboru (zhruba 60 mincí), ostatní byly rozvlečeny kolem (obr. 4, body A–F), přičemž největší vzdálenost byla téměř 4,5 m (obr. 4, bod D). Všechny mince ležely volně, nebyly spojeny korozními produkty. Místo původního uložení nebylo identifikováno, stejně tak ani žádný původní obal, v němž mohly být mince uloženy. Vzhledem k hustému lesnímu porostu, který bránil chycení signálu, se nepodařilo geodetickou GPS zaměřit všechna místa nálezů mincí, uvedená GPS souřadnice (49°22'0,14988"N, 16°48'4,9788"E) proto označuje pouze přibližně středový bod hlavní koncentrace. Situace byla zdokumentována alespoň kresebně a fotograficky.

¹ Tento článek vznikl na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury (DKRVO, MK000094862).

² Novák, Marek – Průcha, Jaroslav: Senetářov (okr. Blansko), Přehled výzkumů 62/2, 251, Brno 2021.

VINDELICKÝ KVINÁR VRTULOVÉHO TYPU Z CHRÁŠŤAN U HULÍNA (OKR. KROMĚŘÍŽ)

MIROSLAV POPELKA

ABSTRACT: The coins of the Vindelici don't belong among frequent findings in Moravian region of the oppidal period. New surface finding of silver quinar of the Busheltype from still unknown site in communication's corridor of Amber route is a suitable contribution to coin circulation in late iron age. It represents the evidence of one-time relation with the South Germany region.

KEY WORDS: Central Moravia, surface find, quinar of the Busheltype, Late Latène Period.

V roce 2021 byla panem Tomášem Bilíčkem¹ odevzdána detašovanému pracovišti Ústavu archeologické památkové péče, v.v.i. pro východní Moravu v Kroměříži drobná stříbrná keltská mince, která byla následně předána do sbírek Muzea Kroměřížska v Kroměříži, kde je evidována pod přírůstkovým číslem *A30095*. Mince byla nalezena v západní části katastrálního území Chrášťan u Hulína pomocí detektoru kovů (přesnější lokalizace není z důvodu ochrany lokality zveřejněna) a jedná se o náhodný nález mimo dosud registrované osídlené areály. Dle informací nálezce v místě jím prováděné prospekce absentoval jakýkoliv doprovodný archeologický materiál (resp. keramické fragmenty, zlomky mazanice, atp.) Tento stručný příspěvek má za cíl zveřejnění, přesnější určení a zasazení mince do kulturního kontextu a časového rámce.

Popis mince (obr. 1):

JIŽNÍ NĚMECKO, Vindelické

AR kvinár, vrtulový typ, skupina Kellner E

Av.: „vrtulovitý“ motiv tvořený šesti cípy se čtyřmi kvadraticky umístěnými tečkami ve středu
Rv.: vysoce stylizovaný kůň v klusu směrem doleva, hřívá tvořena tečkami, nad zadní částí těla je zřetelný motiv „torquesu“

Lit: Kellner 1990, Typenübersicht 5, Gruppe E, s. 71–72, jako č. 219–226, jako Taf. 11:219–226
1,565 g; 13,49/14,04 mm; tloušťka 1,90 mm

Předmětná mince patří ke kvinárům vrtulového typu, skupiny E v členění H.-J. Kellnera a její původ je shledáván v oblasti jižního Německa, kde historicky sídlil keltský, pravděpodobně však výrazně sousední Raetií ovlivněný kmen Vindeliků s centrem na oppidu Manching.² Se svou vahou 1,565 g spadá pod průměr standardu (stejně jako slovenské exempláře) udávaného pro oppidum Manching, který je stanoven na základě měření

1 Za příkladný přístup a odevzdání mince příslušné sbírkotvorné instituci patří nálezci velké poděkování.

2 Kellner, Hans-Jörg: Die Münzfunde von Manching und die keltischen Fundmünzen aus Südbayern. Stuttgart 1990, s. 37, 65, Typenübersicht 5, Taf. 11:200–229, 12:230–258.

OBSAH / CONTENTS

STUDIE / STUDIES

JIŘÍ MILITKÝ: Nálezy bratislavských keltských mincí na Moravě	3
TOMÁŠ ZEMAN: Zlaté a stříbrné mince doby stěhování národů na Moravě – nové objevy i revize nálezového fondu.....	21
JIŘÍ LUKAS – MIROSLAV JANATA: Dva moravské raně středověké denárové nálezy v zrcadle rukopisných poznámek Emanuela Mikše	51
PAWEŁ MILEJSKI: Siedemnastwieczny skarb drobnych monet z Brzegu	81
DAGMAR GROSSMANNOVÁ – MAREK NOVÁK: Hromadný nález mincí ze 17. století ze Senetářova	99

MATERIÁLY / MATERIALIEN

MIROSLAV POPELKA: Vindelický kvinár vrtulového typu z Chrástán u Hulína (okr. Kroměříž)	123
--	-----